

Kabul Tarihi: 10.09.2015
Yayın Tarihi: 20.10.2015

NEDİM'İN FARŞÇA ŞİİRLERİ

Ahmet TANYILDIZ*

Öz

XVIII. yüzyılın zirve şâirlerinden olan Nedim'in Türkçe şiirlerinin yanı sıra Arapça ve Farsça şiirleri de bulunmaktadır. Sağlam bir ilmi altyapıya sahip olduğunu bildiğimiz şâirin bu dillerde şiir yazması doğaldır. Ancak Nedim'in hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri ile alakalı araştırma ve neşirlerde Farsça şiirleri üzerine yapılan değerlendirmelerin son derece kısıtlı olması dikkat çekicidir. Çalışmamızda ilk olarak Nedim'in Farsça şiirleri hakkındaki veriler değerlendirilecek, ardından Divân'ın mevcut neşirleri esas alınarak söz konusu şiirler şekil ve üslup açısından ele alınacaktır. Çalışmanın son kısmında şiirlerin çevriyazısına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nedim ve Divân'ı, Farsça Şiirleri.

PERSIAN POEMS OF NEDİM

Abstract

Nedim who is one of the most popular poets of 18th century has got not only Turkish but also Persian and Arabic poems. It is quite normal that the poet has written in several language when it is thought that he has a good scientific substructure. But it is remarkable that surveys about Persian poems of Nedim are quite limited in the surveys about the life, literal personality and the works of him. In this study, first of all informations about Persian poems of Nedim will be evaluated and then these poems will be analyzed in style and wording with reference to available publishings of Divan. At the end of the study it will be given place to transcription of the poems.

Key Words: Nedim and his Divan, his Persian Poems.

A. GİRİŞ

Klâsik Türk şiiri, hayatîyetini sürdürdüğü devirlerin hemen tamamında Fars edebiyatı ile doğrudan münâsebet içerisinde bulunmuştur. Yüzyıllar boyu süren bu münâsebetin neticesinde şâirlerin Farsçaya âşına olmaları tabiidir. Osmanlı şâiri, çeşitli vesilelerle kendisini Acem şâirleriyle mukayese ederek şiir vadisinde en az onlar kadar başarılı olduğunu, hatta onları geçtiğini ifade etmeye çalışmıştır. Ancak Fars şâirleriyle boy ölçüşme iddiasındaki şâirin, onların diline hâkim olması gerekir. Bu bakımdan iddia ve üslup sahibi şâirlerin arka plânlarına bakıldığında sağlam bir ilim ve lisan alt yapısının varlığı hemen göze çarpar.

Çalışmamızda Farsça şiirlerine değineceğimiz Nedim de üslup sahibi bir şâirdir. Hayatını konu alan çalışmalar, onun medrese tahsili gördüğü, Farsça ve Arapçayı iyi bildiği konusunda hemfikirdir.¹ İstanbul'un muhtelif medreselerinde

* Doç. Dr. Dicle Üni., Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; ahmettanyildiz@gmail.com

¹ Hasibe Mazioğlu ve takiben Muhsin Macit benzer ifadelerle şâirin iyi bir tahsil aldığı belirtir: "Anne baba tarafından kültürlü bir aileden gelen Nedim, iyi bir tahsil görmüş, devrinin klâsik

müdürlük yapması ve ilim meclislerinde kâtip ve kâri' olarak görev alması da ilmi yönünün sağlam olduğunu göstermektedir.²

Nedîm'in Arapçayı ve Farsçayı iyi derecede bildiği söylenmesine rağmen dîvânında yer alan Arapça ve Farsça şiirler üzerine son dönem akademik kaynaklarında yeterli değerlendirmeler bulunmamaktadır. Fuat Köprülü, Halil Nihâd'in neşrettiği Nedîm Dîvânı'nın mukaddime kısmında şâirin diğer dillerde yazdığı şiirlere birkaç cümle ile değinir. Ona göre fahriyyesinde Acem şâirleriyle boy ölçüşen Nedîm'in Farsça şiirleri, onu bu iddiasında haklı göstermez:

“Dîvânının muhtelif yerlerinde Örfî, Enverî, Nazîrî, Zahîr-i Fâryâbî, Sâib, Hâfız gibi Acem şâirleri hakkında takdîrkâr davranmak suretiyle zamanının umumî telakkîlerinden ayrılmadığını gösteren, hatta Enverî'nin bazı parçalarını tazmîn eden Nedîm (...) Arapça rubâileri ve Fârsî gazelleri Nedîm'in bu iddiasını haklı gösterecek kıymette değildir.”³

Halil Nihâd, Dîvân'daki lugatçenin Nâmî maddesinde Nedîm'in Farsça şiirlerine de değinir. Ona göre bu şiirlerin vücut bulmasında en önemli etken Nâmî'dir:

“Nedîm'in Türkçe ve Acemce gazellerinde Nâmî ismi çok geçer. Nedîm'in Fârsî gazel yazmasına Nâmî'nin İstanbul'da bulunması başlıca sebeplerden biri addolunabilir. Fârsî şiirlerinden dolayı bazen Nedîm'in aleyhinde söz söylemiş.”⁴

Abdülbaki Gölpınarlı yayınladığı Nedîm Dîvânı'nda şâirin Farsça şiirlerine yer verip tercüme etmekle beraber, bu şiirleri değerlendirmeye ihtiyaç duymaz. Birkaç cümle ile yetinmeyi uygun görür:

“Nedîm'in Farsçası hakkında da birkaç söz söylemek icap eder mi, bilmem (...) Farsçası da pek o kadar düzgün, seyyâl ve hatasız bir Farsça değildir. Türkçe düşünüp Farsça söyleyen ve ancak o dili de bildiğini göstermek davasıyla bu işe girişen Nedîm'in Farsça şiirlerindeki ifade ve gramer hataları, vezin zaruretiyle geçiştirilemeyecek derecededir.”⁵

Ali Nihat Tarlan'ın bu konuda Gölpınarlı'ya katılmadığını, yaptığı bir konuşmadan öğreniyoruz. Tarlan *“Nedîm'in Farsça rubâileri ve gazelleri Acem şâirlerinin en iyileri kadar güzeldir.”* demiştir.⁶

Nedîm'in Farsça şiirlerine yer veren bir başka isim Şevket Kutkan'dır. Dîvân'dan seçmeler oluşturduğu eserinde şâirin bir gazeli, bir rubâisi ile

ilimlerini, Arapçayı ve Farsçayı mükemmel öğrenmiştir (Hasibe Mazioğlu; Nedîm'in Dîvân Şiirine Getirdiği Yenilik, Akçağ Yayınları, Ankara 1992, s. 13). “Ahmed Nedîm, kültürlü bir ailenin çocuğudur. İyi bir tahsil görmüş, dönemin klâsik ilimlerini, Arapçayı ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar öğrenmiştir (Muhsin Macit, Nedîm Dîvânı, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. XV ve XXI).

² 1723 yılından itibaren her Ramazan ayında İbrahim Paşa'nın huzurunda verilen tefsîr derslerinde Nedîm de kâri' (tefsîrleri okuyan) olarak hazır bulunmuştur (Mazioğlu, age, s. 25).

³ *Dîvân-ı Nedîm*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1338-1340, s. 9.

⁴ Halil Nihâd, age, s. 329.

⁵ Abdülbaki Gölpınarlı; *Nedîm Dîvânı*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2004, s. XXIX.

⁶ Macit, age, s. 17

tercümelerine yer verir. Ancak şiiirlerinin geneli üzerine herhangi bir değerlendirmede bulunmaz.⁷ Nedîm'in şiiir üslûbuna dâir kaleme aldığı eserde Hasibe Mazioğlu da şâirin Farsça şiiirlerine değinmemiştir. Şiiirlerin şekil husûsiyetlerini anlatıldığı *Nazım Şekilleri* (s. 79-111) bölümü ile *Dil ve İfâde* (s. 117-132) bölümlerinde konu ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Nedîm'in Farsça şiiirleri eski yazıyla Halîl Nihâd ve Abdülbaki Gölpınarlı neşirlerinde yer almakla beraber Muhsin Macit'in hazırladığı *Nedîm Dîvânı*'nda bulunmaz.⁸ Dîvân neşrinde Nedîm'in Farsça şiiirlerine değinmeyen yazar, başka bir eserinde dîvânda 39 Farsça şiiir olduğunu belirtir.⁹

Son dönem akademik kaynaklarında Nedîm'in Farsça şiiirlerine dâir fikirleri verdikten sonra klâsik kaynakların şâirle ilgili tespitlerine ve şâirin kendi şiiirlerini nasıl değerlendirdiğine bakmak yerinde olacaktır.

Tezkirelerdeki yorumlar, şâiri övücü niteliktedir. Sâlim, Nedîm'in Türkçe ve Arapçanın yanı sıra Farsçada da zirvede olduğunu düşünür. Ona göre şâirin Fars dilindeki mahâreti şeref ve şevket kubbesinde yücelmiş ve nâm salmıştır. Ferâset meydanında usta bir binici olan şâirin yüce fitratı Sâib ve Urffî'nin hayallerini geride bırakmıştır. Sâf olan yaratılışı Farsça inşâda Vassâf'ın derûnuna hayretler salmıştır:

“Fârsîde hod nâm-keşîde-yi küngüre-yi şeref ü şevket ve ol vâdîde dahı fâris-i fûrsân-ı mizmâr-ı firâset olan tab^c-ı bülend-pervâzi sâbık-ı hayâl-i Şâ'ib ü 'Urffî-yi Şîrâzî ve inşâ-yı Fârsîde tab^c-ı şâfi hayret-dih-i derûn-ı Vaşşâfdur”¹⁰

Râmiz, Nedîm'in devrin büyüklerinden eğitim alarak kemâl menziline ulaştığını, özellikle edebî ilimlerde ve Farsçada mahâretiyle emsalleri arasından sıyrıldığını ifade eder:

“...hâl-i şîğârlarında karîn-i şeref ü ikrâm ve nişâb-ı sinn-i temyîze bülûğlarında muqaddemât-ı nâfi'ayı efâzıl-ı aşrından istifâde ile vâşıl-ı ser-menzil-i kemâl ve huşûşâ edebiyye vü Fârsiyyede beyne'l-emşâl mahâret ile ser-fîrâz olduğundan ğayrı...”¹¹

Nedîm'in diğer dillerde şiiir söyleme yetkinliğine dâir ipuçlarını bizzat şâirin bir fahriyyesinde görürüz. Bir kasîdesinde mucizevî sözler meydana getiren hâmesini överken hangi dillerde şiiir yazabildiğini de açıklar:

Hem dahı Tâzî lisân üzre ider icâd-ı nazm

⁷ Şevket Kutkan; *Nedîm Dîvânı'ndan Seçmeler*; Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 238-240.

⁸ Dîvânın esasen *Nedîm Dîvânı (İnceleme-Tenkidli Metin)* ismiyle doktora tezi olarak hazırlandığını belirten yazar, söz konusu yayının, doktora tezinin popüler neşri olduğunu belirtir. Adı geçen tezde ise şiiirlerin eski yazılı biçimleri bulunmaktadır: Muhsin Macit, *Nedîm Dîvânı (İnceleme-Tenkidli Metin)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1994, s. 495-512.

⁹ Muhsin Macit; *Nedîm (Hayatı, Eserleri ve Sanatı)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 17. Yazar, 2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki E-Kitap projesi kapsamında '*Nedîm Dîvânı'nın bilinen bütün nüshalarını değerlendirerek*' hazırladığı yeni baskıda da şaire ait 39 Farsça şiiirin yeni yazısına yer vermediğini ifade eder (Muhsin Macit, *Nedîm Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, E-Kitap, 2012, s. 7).

¹⁰ Adnan İnce; *Tezkiretü's-Su'arâ-Sâlim Efendi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s. 661.

¹¹ Sadık Erdem; *Râmiz ve Âdâb-ı Zürefâsı (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994, s. 276.

Buhterî¹² vü Ahtal¹³ u Bū Tayyib¹⁴ u Bebgâ¹⁵ gibi

*Lehçe-yi Tâtârda kalmaz Nevâyiden pesîn
Fârsî söylerse söyler Şâ'ib¹⁶ ü Rükna¹⁷ gibi Kasîde 18/42-43*

Bu beyitlerden hareketle şâirin -fahriyye çerçevesi içinde mübâlağalı ifadeler kullandığını da göz ardı etmeden- Farsça şiir söyleyebilme kudretine sahip olduğunu düşünmek mümkündür. Zira *Dîvân*'ın bir başka yerinde şâirin Fars edebiyatıyla yakından ilgili olduğunu gösteren beyitlere rastlıyoruz. İbrahim Paşa'nın vezir olması münasebetiyle yazmış olduğu

*'Ale's-şabâh ki bânû-yı mihr-i ferruḥ-fâl
Kenâr-ı târem-i mînâdan itdi 'arz-ı cemâl*

matla'lı şiir, Enverî'nin bir beytini tazmindir. Şiirin ilerleyen beyitlerinde Nedîm, vezîri övmek maksadıyla muhayyel sevgilisine Enverî *Dîvânı*'nından fal açtırır. Falda çıkan

*Besa'd-ahter-i meymun zamân-ı ḥurrem-fâl
Benîk tâli'-i ferḥunde rûz-ı ferruḥ-fâl*

*Bebârgâh-ı vezâret beferruḥî binişest
Hudâyegân-ı vezîrân u kıble-yi iḳbâl¹⁸ Kasîde 8/41-42*

matla'mı okuyarak vezîrin makama gelişini övmüş olur. Bu beyitlerin arka plânında şâirin Fars şiirine olan âşinalığını hissetmiş oluruz.¹⁹

B. FARŞÇA ŞİİRLER

Nedîm *Dîvânı*'nın son kısmında 37 beyitlik bir mesnevî, 1 müseddes, 1 kasîde, 14 gazel, 17 rubâî, 2 kıt'a ve 1 müfred yer almaktadır.

• **Mesnevî:** 37 beyittir. İbrahim Paşa methi ve havuzlu köşk tasvîrinin yer aldığı bu mesnevîde, sözü edilen köşkün neresi olduğu belirtilmemiştir. Ancak tasvîrlerden anlaşıldığı kadarıyla burası Sa'dâbâd'dır. Zira mesnevîde hem bu kasrı

¹² Ünlü bir Arap şâiri olan Buhterî (H. 204-284) Halep ve Şam civarında yaşamış ve Halife Mutevekkil'e intisâp edip şiirler yazmıştır (Şemmseddîn Sâmî; *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996, s. 1243).

¹³ Hıristiyan bir Arap şâiri olan Ahtal, Emevî halifelerinden Abdülmelik bin Mervân ve Hişâm'a yakın durmuştur (Şemmseddîn Sâmî, age, s. 805).

¹⁴ Mütenebbî (H. 303-354) mahlasıyla şöhret bulmuş olan Arap şairidir. Kûfe, Şam ve Mısır'da yaşamış olan şâir, İslâmî dönem Arap şiirinin en büyük isimlerinden sayılır (Şemmseddîn Sâmî, age, s. 4151).

¹⁵ Arap meliklerinden olan Seyfûddeve'nin sarayında bulunmuş bir şâir olan Bebgâ (ö. 1008), uzun seyahatlerde bulunmuş ve garîb bir şekilde vefat etmiştir (Gölpınarlı, age, s. 406).

¹⁶ Türk asıllı ünlü Fars şâiri olan Sâib-i Tebrîzî (1601-1655) İran ve Hindistan'da yaşamını sürdürmüş ve Sebki Hindî vesilesiyle Türk edebiyatını doğrudan etkilemiş bir isimdir (Gölpınarlı, age, s. 426; Ali Fuat Bilkan; *Sâib-i Tebrîzî'den Hikmet Damlaları*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003).

¹⁷ Asıl ismi Rükneddîn Mesûd Mesîhî olan Rükna-yı Kâşânî (1580-1656), Tebriz'de doğmuş Türk asıllı bir şâirdir. Gölpınarlı, şâirin şiirlerinin 1718'de İstanbul'a gelen İran sefiri Muhammed Bâkir tarafından Anadolu'ya getirildiğini belirtmektedir (Gölpınarlı, age, s. 426).

¹⁸ "Vezirlerin ulusu ve ikbâlin kıblesi olan kişi uğurlu yıldızı ve kutlu zamanı ile; mesut bahtı ve kutlu günü ile vezirlik makamına saadetle oturdu."

¹⁹ Halîl Nihâd age, s. 33; Macit, *Nedîm Dîvânı*, s. 36-39; Mazıoğlu age, s. 85-87.

yaptıran vezir övülür hem de ağzından su fişkırın aslan figürüne telmihte bulunur. Mesnevînin dördüncü beytindeki

*Kemendî ki şîreş fikend ezgulû
Keşed şîr-i gerdûn zibâlâ furû*²⁰

beyti ile şâirin diğer bir manzûmesinde yer alan

*Mâ-yı tesnîm içelüm âb-ı nev-peydâdan
Görelüm âb-ı hayât akdığın ejderhâdan
Gidelüm serv-i revânum yûri Sa‘d-âbâda*

Musammat 40/2

ifadeleri benzerdir.²¹ Şâir köşkün bahçesinde bulunan havuzun mermeri ve kirecinden başlayarak her tarafı tasvir eder. Daha sonra burayı yaptıran vezîrin medhiyesine geçer. Son kısımda ise duâ beyti yer almaktadır.

• **Müseddes:** Bu şiir Hâfız-ı Şîrâzî’nin bir matlamı tazmîndir. İzzet Alî Paşa’nın hastalığı üzerine geçmiş olsun mahiyetinde yazılmıştır. Halîl Nihâd’ın ifadesine göre Hâfız’ın

*Tenet benâz-ı tabîban niyâzmend mebâd
Vücûd-ı nâzûket âzürde-yi gezend mebâd*²²

beyti İzzet Alî Paşa ve birkaç şâir tarafından daha tesdîs edilmiştir.²³ Bu şiirde ise anılan kişiye iyi dilekler ve sıhhat temennileri yer almaktadır. Şâir İzzet Bey’in hastalığına Saîd’den duyunca telaşa düşüp kederlenerek bu şiiri yazar.

• **Kasîde:** Müseddesten sonra gazeller bölümü gelmektedir. Ancak şekil ve içerik açısından kasîde mahiyetinde olan bir şiir bulunmaktadır. Zira şiirde

*İnest bes felek zîtu maţlab Nedîmrâ
Ezbedegân-ı âşaf-ı zîşan hisâb kun* 7

*Yâ Rab hemîşe an der-i vâlâ güşâde bâd
Yâ Rab du‘â-yı pîr u cevan müstecâb kun* 13

gibi medhiye ve duâ beyitleri bulunmaktadır. Bu düşünceden hareketle ve Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî’nin de bu tarzda Nâmî’ye nazîre olarak yazdığı benzer bir şiiri olması hasebiyle söz konusu şiiri kasîde olarak ayrıca değerlendirdik. Metin kısmının ilgili yerinde bu husus dipnotta belirtilmiştir. Matla’ı

*La‘let çü gönce berser-i câm-ı şarâb kun
Haţt-ı demîde sürme-yi çeşm-i habâb kun* K/1

biçiminde olan bu şiir Sâlim Efendi’nin belirttiğine göre Nâmî’ye nazîredir.²⁴

• **Gazeller:** Bu bölümde 14 şiir bulunmaktadır. Gazellerde belirgin bir Nâmî²⁵ tesiri görülmektedir. Bu husus sadece Halîl Nihâd’ın dikkatini çekmiştir.

²⁰ “Havuzdaki aslanın attığı kement, feleğin aslanını (aslan burcu) boğazından tutup boynunu yüceden aşağı eğmede.”

²¹ Kağthâne mevkiinin III. Ahmed ve İbrahim Paşa tarafından düzenlenerek çeşitli köşkler yaptırıldığını, bütününe ve özelde bir köşke Sa‘dâbâd adı verildiğini biliyoruz. Ejderha veya aslan başı ise Nev-peydâ çeşmesinde bulunan oluklardır. Bk. Halîl Nihâd, age, s. 263; Gölpınarlı, age, s. 426.

²² “Tenin tabîplerin nazına niyaz etmesin. Nazik vücudun sıkıntıdan incinmesin.”

²³ Halîl Nihâd, age, s. 307.

²⁴ “Bu dağı mütercem-i nâzûk-ta‘bîrûn biñ yüz otuz dört târihinde gelen ‘Acem elçisi Nâmîye eyledikleri nazîre-yi bînazîrdendür...” (İnce, age, s. 661-662).

²⁵ III. Ahmed’in saltanatı döneminde Sâlim’in ifadesine göre 1134’te İstanbul’a gelen Nâmî’nin adı tezkirede Ârif-i Diğer olarak geçer. (İnce, age, s. 480). Halîl Nihâd ise adının Murtazâ Kulî Hân

Üç gazelinde (G IV, V, VIII) doğrudan Nâmî'nin adını anan şâir, iki gazelinde (G IV ve V) makta' beyitlerin son mısralarına onun şiirlerinden parçalar koymuştur.

Metin kısmında IV. numarada yer alan ve Halîl Nihâd'ın da neşrine aldığı

Nâmiyâ ger mîkuned dahlem Nedîmâ nist gam

Daħlhâ-yı kâbilan zülf-i suħanrâ şâne est

matla'lı gazel Gölpınarlı neşrinde yoktur. Bunun nedeni ise araştırmacının söz konusu gazeli Nâmî'ye ait olarak kabul etmesidir. Bu husus da ilgili şiirin dipnotunda değerlendirilmiştir.

Gazellerin beyit sayıları 4 ile 9 arasında değişmektedir. Gazeller kısmında yer alan son şiir matla'sız ve mahlassızdır. Gölpınarlı'nın *mutâyebe* başlığı ile yer verdiği bu şiiri kıt'a bölümünde değerlendirdik.

V numaralı gazelin ise iki matla' beyti vardır.

• **Rubâîler:** Dîvân neşirlerinde 17 rubâî bulunmaktadır. Bu manzûmelerin tamamı Ahreb kalıbı iledir. Bu metindeki sırasıyla 13. ve 14. Rubâîler Gölpınarlı neşrinde yer almamaktadır. 16 numaralı rubâî ise mülemmadır.

• Dîvân neşirlerinde 1 kıt'a, 1 nazm ve 1 müfred bulunmaktadır. Kıt'a mevcut neşirlerde gazeller bölümünde yer almaktadır. Bu şiir nazım şekli itibarıyla kıt'a olarak değerlendirilmiş ve bu kısma alınmıştır.

Nâgehânem büti bedest uftâd

Şîve-kâr ânçünan ki hîç mepurs

beyti ile başlayan şiir, Nedîm ve mahbûbesi arasında geçen bir olay üzerine İzzet Alî Paşa ile latîfeleşmesine dayanmaktadır. Söz konusu olay İzzet Alî Paşa'nın bir gazeline ve Nedîm'in o gazeli taştîr etmesine de vesile olur. Bu olay ve şiirler de ilgili şiirin dipnotunda belirtilmiştir.

olduğunu belirtir. İran elçisi olan Nâmî'nin Türkçe ve Farsça şiirleri o dönemde oldukça rağbet görmüştür. Nedîm'in

Ey turra bâğ-ı hüsnde sünbül misûn nesûn

Ey hâl-ı fitne yoħsa ħaranfîl misûn nesûn G 74

matla'lı Türkçe gazeli ile yukarıda değinilen birkaç Farsça gazeli Nâmî'ye nazîredir. Ayrıntılı bilgi için bk. Halîl Nihâd, age, s. 329-330. O devir şâirlerinden Mirzâ-zâde Neylî'nin de Nâmî'den etkilendiğine dâir bilgi için bk. Atabey Kılıç; *Mirzâ-zâde Ahmed Neylî ve Dîvânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, s. 87.

C. METİNLER²⁶

Meşnevî dervaşf-ı havz-ı dil-ārā ve қаşr-ı bihemtā

- . - - / . - - / . - - / . -
- 1 Hōşā havz-ı derpiş-i ferhunde kâh
Bekirdār-ı dest-i kerīman ferāh
 - 2 Hemānā deran havz-ı billūr-fām
Zimehtāb u ezmeḥ kecest ü ruḥām
 - 3 Zed ezmevc bergerden-i ‘umr bend
Derāverd nāhīdrā derkemend
 - 4 Kemendī ki şireş fikend ezgulū
Keşed şir-i gerdūn zibālā furū
 - 5 Zibebrūy-ı üstād rüşen revān
Terāşid seng ezdil-i mehveşān
 - 6 Ki şud ezkeran tā kerān ançünin
Tırāzende vū dil-ber ü dil-nişin
 - 7 Bezevraḫ nişinend Rūmī bütān
Hūrūşān u ḫandān u bāzī-kunān
 - 8 Şebangeḫ deretrāf-ı an şem‘hā
Dıraşsende hemçün nücūm-ı semā
 - 9 Beran havz қаşrī bihiştī-nijād
Nişeste çü tūtī berāyīne şād
 - 10 Müzeyyen beşad gūne reng ü nigār
Besān-ı gülistan befaşl-ı bahār
 - 11 Tu güyī yekī nağz-ı fāvūs-ı ner
Biyefraht gerden bügusterd per
 - 12 Bepiş-i gülistan çü nevker bepā
Zikūheş yekī pāsban derḫafā
 - 13 Zideryāçe-yi nūr şud kāmkar
Zideryā ezan rū girifte kenār
 - 14 Müşābih beurdī-bihişt an ḫader

²⁶ Nedim Dīvānı’ndaki Farsça şiirlerin Türkçe tercümesi Abdülbaki Gölpınarlı’nın neşrinde (2004: 387-398) bulunmaktadır. Bu çalışmanın önceliği söz konusu şiirlerin çevriyazılı metnini neşretmek olduğu için tercümelere burada yer verilmedi. Nedim’in Farsça şiirlerini nazmen tercüme çalışmaları devam etmekte olup *metin ve manzûm tercüme* içerikli müstakil bir eser olarak neşredilmesi düşünülmektedir.

- Zimînü nişan mîdehed serbeser
- 15 Serâpây dil-cûy u hâtır-firîb
Bemevc-i kemend âredeş meh beşîb
- 16 Nebîni çü kerdî derû çeşm bâz
Becüz şâdmâni vü ârâm u nâz
- 17 Heme tarh-ı maṭbû' u dâna-pesend
Heme ârzü-yı dil-i hûşmend
- 18 Bübâyed ki burdî begerdun memâs
Ki şadr-ı cihâneş biyefkend esâs
- 19 Cihan-şadr-ı dâna-yı vâlâ-nijâd
Felek-pâye destûr-ı Risto-nihâd
- 20 Vezîr-i hıredmend ü 'âlî-tebâr
Cüvan-merd u ferzâne vü hûşyâr
- 21 Hünerrâ zikilkeş bülendî vü kâm
Suhanrâ ziṭab'eş nişânest u nâm
- 22 Zidesteş bederyâ-yı ser-mâyeḥâ
Zihalkaş begülzâr-ı pîrâyeḥâ
- 23 Bebezmeş suhanhâ heme pāk u nağz
Nedîmanş her yek heme hûş u mağz
- 24 Berâyed zikilkeş dūr-i şâhvâr
Bübâred zigüftâr bâğ u bahâr
- 25 Eyâ şadr-ı zîşân-ı nîkû-nihâd
Sîpîhret gulâm-ı perestende bād
- 26 Dem-i kayd-ı ferdâ beyek sū fiken
Tu dâni ki gerdun firîbest ü fen
- 27 Besî hemçü mârâ biyâverd ü bürd
Cihanrâ beyek cev nebâyed şümürd
- 28 Bübâyed deran kâhek-i pür-nigâr
Bisâzîm çeşni çü hurrem bahâr
- 29 Çü gülhâ nişînim ḥandan behem
Rehânîm dilrâ ziendüh u ğam
- 30 Kucâ sâki ân âb-ı yâkût-fâm
Biyâver ki kâm-ı cihan şud bekâm

- 31 Bekuhne bahârem heves tâze şud
Çü şanbürem İn ser pür-âvâze şud
- 32 Bücüşîd mağzem çü humm-ı şarâb
Bireft ezdilem meyl-i ârâm u h'âb
- 33 Biyâ tâ bubînem ruhat şâd kâm
Bepâyet birîzem fûrû neng ü nâm
- 34 Becâmî bemen kâmrânî bübağş
Besüstî-yi şab'am tüvânî bübağş
- 35 Ki tâ hemçü Bircîs gîrem kalem
Bebezm-i büzürgan nevâyî zenem
- 36 Kunem vaşf-ı âşaf bedan san bulend
Ki derşerm mâned Kemâl-i Hücend
- 37 Hemânâ Hüdâvend pâyende bād
Cihâneş bekâm u felek bende bād

Müseddes dertazmîn-i matla'-ı H'âce Hâfız-ı Şîrâzî berây-ı 'İzzet Beg Güyed²⁷

- . . . - / . . . - / . . . - / . . . -
- 1 Dilet berâteş-i pür-tâb u teb sipend mebād
Hemîşe hâtır-ı pāk-ı tu mestmend mebād
Bedest-i reg-zen-i bāzūt derkemend mebād
Ser-i mübâreket ezğasteğî bebend mebād
Tenet benâz-ı şabîban niyâzmend mebād
Vücûd-ı nâzûket âzürde-yi gezend mebād
- 2 Her ançi mîh'ori berçihre mihr-i enver bād
Her ançi nüş kunî derciger gül-i ter bād
Şabâyî' ezpey-i şab'-ı tu hemçü çâker bād
Kuvâ zibeher-i mizâcet hayât-perver bād
Tenet benâz-ı şabîban niyâzmend mebād
Vücûd-ı nâzûket âzürde-yi gezend mebād
- 3 'Anâşîret heme âmihte çü şîr ü şekker
Mecâri-yi heme envâr pāk u rüşenter
Cehîden-i heme şiryânhâ bevezn ü kader
Berî'tidâl-i heme hılhâ ziyek-dîger
Tenet benâz-ı şabîban niyâzmend mebād
Vücûd-ı nâzûket âzürde-yi gezend mebād

²⁷ "Söz konusu beyit Hâfız Divânî'nin 106. gazelinin matla' beytidir. Bk. *Divân-ı Hâce Şemseddîn Muhammed Hâfız-ı Şîrâzî* (Haz: Muhammed-i Kazvîni-Kâsım-ı Ganî), İntişârât-ı Nesim-i Hayât, 1379, Kum, s. 62.

- 4 Hūdā berin heyecān-ı ʿilel qarār dehād
Nihāl-i cism-i turā gül becāy-ı hār dehād
Becāy-ı nāfīz-ı hummā neşāt-ı hār dehād
Kamer-ruḥant bekef cām-ı tābdār dehād
Tenet benāz-ı ṭabīban niyāzmend mebād
Vücūd-ı nāzuket āzürde-yi gezend mebād
- 5 **Nedîm** çün haber-i ʿillet ezSaʿīd şünūd
Zidest-i ṭabʿ-ı teveccuʿ qarār u şabr rubūd
Derīn miyāne hemīn maṭlaʿest guft ü şünūd
Çünün ki Bülbül-i Şīrāz ʿİzzetā fermūd
Tenet benāz-ı ṭabīban niyāzmend mebād
Vücūd-ı nāzuket āzürde-yi gezend mebād

Kaşide²⁸

---/---/---/---

- 1 Laʿlet çü ḡonce berser-i cām-ı şarāb kun
Ḥaṭṭ-ı demīde sürme-yi çeşm-i ḥabāb kun
- 2 Men busegāh mişumurem mübemū turā
Ezluṭf cāy-ı buse tu ḥod intihāb kun
- 3 Pā derrikāb minih ü yek ḥaṭve ezkażā
Pāy-ı du şad nigāh-ı heves derrikāb kun
- 4 Mīsuḥt dil zigirye-yi ḡam yek şeker buḡand
Şīrin tebessümī nemek-i in kebāb kun
- 5 Nāḫun bedāḡ-ı sīne-yi men tā bekey zenī
Ūrā demī ḥavāle-yi bend-i niḡāb kun
- 6 Mīḫvāstem zilaʿl-ı tu güstāḫ buseyi²⁹
Men kerdeem günāh tu cānā şevāb kun
- 7 İnest bes felek zitu maṭlab **Nedîmrā**
Ezbedegān-ı āşaf-ı zīşan ḥisāb kun
- 8 Bāzem bedil ḫayāl-i medīḫ-i zāmīr-i ust

²⁸ Sâlim'in ifadesine göre Nâmî'nin şiirine nazîre olan bu manzûme (İnce 2005: 661-662), Halil Nihâd (s. 222) ve Gölpinarlı (s. 378) neşirlerinde gazeller içerisinde yer almakla beraber şekil ve içerik açısından kasîde mahiyetindedir. Çünkü şâir açık isim vermemekle beraber devrin sadrazamı İbrahim Paşa'yı *âşaf-ı zīşân* olarak över ve "Yâ Rab, o yüce kapıyı her daim açık tut. Genç ihtiyar herkesin bu duasına icabet eyle." cümleleriyle ona dua ederek şiiri bitirir. Beyit sayısı ve şekil yönüyle buna benzer bir şiir de Neylî Dîvânî'ndadır. Başlığı *derpeyrevî-yi elçi-yi 'Acem Nâmî Ḥân müzeyyel-i bemedh-i Vezîr-i A'zam İbrâhîm Paşa* şeklinde olan şiirin matla' beyti şudur:

Engüşt dermiyân-ı sebû-yı şarāb kun

Gülgün-ı şevkrâ zimeh-i nev rikāb kun K 19/1

Bu şiir de Nâmî'ye nazîredir ve Nedîm'in bu şiirinde olduğu gibi kimi nüshalarda gazeller arasında gösterilmiştir. Bk. Kılıç, age, s. 277-278.

²⁹ 6a zilaʿl-ı: ezlaʿl-ı (Gölpinarlı)

- Ey rûh-ı kıuds dîr bûmandî Őitâb kun
- 9 Yek ma'niyem zidefter-i ħurŐid bergüzîn
Yek beytem ezkaŐide-yi Őubĥ intiĥâb kun
- 10 Guftem bedil ki rıf'at-ı cāvîd bāyedet
Ĥodrâ bebûse-yi der-i û kâmyâb kun
- 11 Nāgeh Őinîd u bang zed u guft âsmân
K'ey bîedeb zigufte-yi ĥâmet ĥicâb kun
- 12 Evvel biyâ bekursi-yi ĥurŐid berniŐîn
V'angeĥ suĥan ezan der-i vâlâ-cenâb kun
- 13 Yâ Rab hemiŐe an der-i vâlâ guŐâde bād
Yâ Rab du'â-yı pîr u cevan mustecâb kun

Ėazeliyyât

I

--- / .--- / --- / .---

- 1 Ey eşk becânan rev bâz â becevâb ammâ
Hem ĥod birev û berĥ'an in nâme çû âb ammâ
- 2 An dem ki kuned cilve an nûr-ı başar derpîŐ
Çeşm ez du cihan berbend nî ezpey-i ĥvâb ammâ
- 3 Ĥaĥt âmed ü eknun hem kâfir-beçe-yi çeŐmeŐ
İncîl-i sitem ĥvâned ezrûy-ı kitâb ammâ
- 4 Berebr-i bahâran hem sâķi zitu fetĥ-i bâb
Dendân-ı kilîdem sâz ezmevc-i serâb ammâ
- 5 Keş vesme berân ebrû eztûz-ı kemân lîkin
Gülgüne beran ruĥ zen ezreng-i Şarâb ammâ
- 6 Hin bu'gzered ân âhû bâŐed ki resî ezpey
Rev ey nigeĥ-i ĥasret ammâ beŐitâb ammâ
- 7 Bi'Őnev ziNedîm-i mâ in tâze Ėazel muĥrib
MengûŐ kun ezgevher dergûŐ-ı rebâb ammâ

II

.--- / .--- / .--- / .---

- 1 Zibes dervaşf-ı endâm-ı tu rûy-ı ĥüsn-i maĥlaĥâ
Ki ezŐûĥi-yi ma'nî mîcehed çün nabz-ı mîŐraĥâ
- 2 Kucâ derperde guncâyiŐ pezîred ĥulzum-i âteş
Seret kerdem mepûŐ in ĥüsn raĥmî kun beburķaĥâ

- 3 Binüş u bezmrâ bâhânde-yi dâmân gevher kun
Mebâdâ dūr ezla'1-ı lebet cām-ı muraşşā'ra
- 4 **Nedîmâ** ger nişîned derteh-i pây-ı ğazel lîkin
Zened pehlû beçarh eznaḥvet-i nām-ı tu maḳta'hâ

III

- . . . - / . . . - / . . . - / . . . -
- 1 Ki sūht şu'le-yi gevher ziâb derteh-i âb
Ki best berkef-i mercan hıẓâb derteh-i âb
- 2 Çünin ki mîġuzered 'umr dil bideh biferâĝ
Mekun çü sebze-yi ter meyl-i ḥvâb derteh-i âb
- 3 Bepîş-i şâf-dilan nâkışân şevend âhır
Çü mûm-ı zîr-i nigîn derḥicâb derteh-i âb
- 4 Zibes ki mevc-i şafâ zed çemen ziḥânde-yi tû
Ki mând ğonce-yi ter çün turâb derteh-i âb
- 5 Neşud **Nedîm** zidüşmen ḥased benâzm-ı terem
Binâ-yı seng nebâşed ḥarâb derteh-i âb

IV³⁰

- . . . - / . . . - / . . . - / . . . -
- 1 Rind-i 'ışķam ḥûn-ı men dergerden-i peymâne est
Hûş-ı mestânem ki ḳabrem ğuşe-yi meyḥâne est
- 2 Her şeb ezendîşe-yi zülf-i siyeh mujġân-ı men
Tâ seḥer berturra-yı ḥvâb-ı perîşan şâne est
- 3 Bihter ezseyr-i cemâl-i yâr dilrâ çäre nîst
Çeşm-i ḥayret dîdrâ zencîr-i in dîvâne est

³⁰ Bu gazel Gölpinarlı nüshasında yoktur. Gölpinarlı iki şâirin de adının geçtiği makta' beytinden yola çıkarak şiirin Nedîm'e ait olmadığını belirtir. Beyti "Ey Nâmî, Nedîm beni kınarsa gam deĝil. Kâbiliyet sahiplerinin kınamaları, söz zülfüne tarak vazîfesi görür." şeklinde tercüme ederek gazelin Nâmî'ye ait olduğunu söyler. Ancak ilk mısraın "Ey Nedîm Nâmî beni kınarsa gam deĝil" şeklinde anlaşılabilceğini de ifade eder (Gölpinarlı, age, s. XXIX).

Halîl Nihâd ise bu şiiri gazeller arasında deĝerlendirir. Eserinin başka bir yerinde de söz konusu karmaşayı çözen ifadeler yer almaktadır. Nâmî etkisiyle Farsça şiire merak salan Nedîm kimi zaman eleştirilmiştir. O bakımdan birinci mısradâ Nedîm, eleştirilmesini bir lütuf sayar ve ikinci mısradâ Nâmî'nin "Kâbiliyet sahiplerinin kınamaları söz zülfüne taraktır" sözünü alıntılayarak ona hoş bir cevap vermiş olur: "Fârsî şiirlerinden dolayı bazen Nedîm'in aleyhinde söz söylemiş. **Nâmiyâ** ger mîkuned daḥlem **Nedîmâ** nîst ğam / Daḥlhâ-yı ḳâbilân zülf-i suḥanrâ şâne est beyt-i Fârsî de bunu gösterir. İkinci mısra' Nâmî'nindir. Dikkat edilirse Nedîm'in cevâbı pek edîbânedir (Halîl Nihâd, age, s. 329).

Beytin kime ait olduğu konusunda şüphe uyandıran unsur hitap eki almış iki mahlas olmasıdır. Ancak düĝümü çözen kavram da *ḳâbilân* ve *daḥl* ibareleridir. Nâmî Nedîm'e Farsça konusunda ilham kaynağı olmuş ve yer yer onu eleştirmiş, yani *dahl* etmiştir. Ancak bu dahl Nedîm'in zoruna gitmez, zira Nâmî gibi kâbil olan şâirlerin eleştirileri onun sözünü daha da güzelleştirmeye vesile olacaktır. Bu anlamdan hareketle söz konusu gazeli Nedîm'e ait olarak kabul edip metin kısmına dâhil ettik.

- 4 Mîşevd fikrem befeyz-i neş'e-yi şahbâ daķık
Āsyāb ĩn dānerā ezgerdiş-i peymāne est
- 5 Derrehet h'ābīde tā çün sebze pā-mālem kunī
Esb-i nāzet gūş-ı h'ābāned ki in bġāne est
- 6 Fikr-i bārik ezsipeh bihter muhāfız mülkrā
Dām-ı müyġn āhenin dġvār berġn dāne est
- 7 **Nāmiyā** ger mġkuned daħlem **Nedġmā** nist ġam
Daħlhā-yı ķābilan zūlf-i suħanrā şāne est

V

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -
- 1 Ğamzerā an çeşm-i ġülgun ķadr mġdāned ki çist
Tġgrā rġzende-yi ġun ķadr mġdāned ki çist
- 2 'Işkrā an çeşm-i meygun ķadr mġdāned ki çist
Bāderā maħmūr efzun ķadr mġdāned ki çist
- 3 Ķadr-i gevher dernigin dan mübhemest in şūhrā
Her ki dġd ezħāne bġrun ķadr mġdāned ki çist
- 4 Dāmeneşrā eşk-i ġod bihter zigevher gerçi bġd
Ķaysrā bisyār hāmun ķadr mġdāned ki çist
- 5 Dem mezen ezķadd-ı yār in mışra^c-ı bercesterā
Her ki dāred ŧab^c-ı mevzun ķadr mġdāned ki çist
- 6 Behr-i ķatlem Tebbet-i vārġn tā h'āned ħaşeş
An zamānem baħt-ı vārġn ķadr mġdāned ki çist
- 7 Her ki dāred dest ne'nhed dāmen-i şaħrā zikef
Deştrā tenhā ne Mecnun ķadr mġdāned ki çist
- 8 Mest-i şeşķam kerde bā in mışra^c-ı **Nāmi Nedġm**
Bāderā derħum Felāġun ķadr mġdāned ki çist

VI

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -
- 1 Āb şud tā şeşnem ender ceyb-i ġül h'ābġ girift
La'l-i ġun ġord ezcihan tā ķaġre-yi ābġ girift
- 2 'Ālem-i ābet çġnan vaħşet fezā şud k'ezşarāb
Merdġm-i çeşm-i tu ġūy-ı ādem-i ābġ girift
- 3 Ĥāne-yi merdġm kucā k'ez kuştegān-ı ārzġ
Her ser-i müyem cudā tābūt-ı Suhrābġ girift

- 4 Gâfil ezmihr-i yakîn yek zerre gafletrâ biyâr
Hemçünan tıflî ki derşeb kirm-i şeb-tâbî girift
- 5 Râm ne'tvan kerdemeş âhır besüz-ı dil **Nedîm**
Gerçi bâ âteş tevânem âdem-i âbî girift

VII

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Haste-yi 'ışkam ki feryâd hezârem mîkuşed
Şem'ı-bezm-i tevbeem bād-ı bahârem mîkuşed
- 2 Men helâk-ı 'ışkam u sevdâş mîgüyed tabîb
În cehâlet züdter ezhecr-i yârem mîkuşed
- 3 Kerde bââyîne-yi ruḥ imtiḥân-ı murdenem
Lîk men derbîm-i an k'âyîne-dârem mîkuşed
- 4 Mîzened yek tîr ü bâz ezsîne bîrun mîkeşed
Âh ezin kuşten ki bâzaḥm-ı dubârem mîkuşed
- 5 Murde-yi sîm-âb mîbâyed hemîn âyînerâ
Z'in sebeb an sîne dâyim bîkarârem mîkuşed
- 6 Zaḥm-ı tîr-i ḡamzeeşrâ çâre hest ammâ çi sūd
Zülf derfitrâk çün murḡ-ı şikârem mîkuşed
- 7 Va'd-ı katlem kerde est ammâ beser nâmî bered
Bârhâ derḡayd u bend-i intizârem mîkuşed
- 8 Nist muḥtâc-ı kemingâh ân perî nâgeh hemîn
Mînumâyed ḡvîşrâ vü âşkârem mîkuşed
- 9 Zaḥm-ı reşkem an dehed derdil ki derâḡır **Nedîm**
Âteşin şemşîr-i ṭab'atrâ 'izârem mîkuşed

VIII

- . . / - . - - / - . . / - . - -

- 1 Z'imdâd-ı eşk hergiz dil behrever negerded
Tıflî ki kûçe-gerdest gird-i peder negerded
- 2 Nür-ı nigâh-ı mâyî z'in çeşm-i ter meyendîş
Nür-ı nazâr nebînî k'ez âb-ı ter negerded
- 3 Der berkeşem çünâneş dersîne dil nedâned
An tavr-ı bûse duzdem leb bâḡaber negerded
- 4 Ânan ki mâye dârend fikr-i suḡan nedârend
Bi'nger ki ḡâme hergiz ezney-şeker negerded
- 5 Rûsvây tâ nebâşed 'âşîḡ negîred ârâm

Ṭaṣṭī ki ufted ezbam ezrāh bernegerded

- 6 Her çend dil şevved teng bercāst reng-i rūyeş
Āb ezfüşurden-i dest dūr ezgüher negerded
- 7 Bertuḥfe-yi **Nedīmā** v'anrāz-ı gufte-yi ḥvīş
Ṭab^c-ı ğinā-yı **Nāmī** meftūn-ı zer negerded

IX³¹

--- / .--- / --- / .---

- 1 Ezbezm ger an ser-keş dil-teng birūn āyed
Āheng-i girīban çāk ezçeng birūn āyed
- 2 An Kūh-ken-i 'ışkam cāyī ki zenem tīşe
Hem-rāh-ı şerer Şīrīn ez seng birūn āyed
- 3 Leb-rīz-i tarab geştem ezbes ki eger faşşād
Berreg zenedem nişter āheng birūn āyed
- 4 Men ḥāk-ı siriştem līk ez sīne-yi men ma'ni
Mānend-i kef ezḥinnā gül-reng birūn āyed
- 5 Īn ṭālī^c-i kec-reftar tā zinde buved mārā
Cāy-ı güher ezderyā ḥarçeng birūn āyed
- 6 Hemçün nıgeh-i zengī ezḥāne-yi āyīne
Ezneng-i **Nedīm** āhem bāneng birūn āyed
- 7 Sūyeş reved an gül ger yek ḥaṭve bein şādī
Ezḥvīş gülistan şad ferseng birūn āyed

X³²

...- / ...- / ...- / ...-

- 1 Nist ḳadr-i müje vū müy-mıyanrā bāḥaṭ
Zeber ü zır çı ḥācet beçünan ḥvānā ḥaṭ
- 2 Ḥaṭ-ı rūy-ı tu helāk-ı ḳalem-i şun'am saḥt
Ki çünan kerde beran kāğez-i ter imlā ḥaṭ
- 3 Şud yaḳīnem ki elif bā-yı cemāl āḥır şud
Şūret-i lām u elif kerd behem peydā ḥaṭ
- 4 Ezreg ü rīşe-yi leb ḥarf-i ne'am miçekideş
Gerçi dermes'ele-yi vaşl numāyed lā ḥaṭ
- 5 Ma'ni-yi şevḳ tevan ḥvanden ezū hemçün āb

³¹ **IX 1a** Ezbezm ger: Ezbezm eger (Gölpınarlı 377); **6b** Ezneng-i Nedīm: Ezseng-i fiğān (Halil Nihād 221)

³² **X 4a** ezreg ü rīşe-yi: ezreg-i rīşe-yi (Gölpınarlı 378); **6a** leb ü ṭurra: leb ṭurra (Gölpınarlı 378)

Berleb-i cam ki binivişt çünan h'vânâ haţ

6 Zülf ü hâl u nigeş ü çeşm ü leb ü turra Nedîm
În heme şayd turâ kerd merâ tenhâ haţ

XI

---/---/---/---

1 Ezser çü seyl dergüzered rev berâh zen
Derkûhsâr-ı mevc bederyâ şinâh zen

2 Z'an mihr çün müfâraķat üftâde çâre nîst
H'vâhî besîne hancer-i h'od hemçü mâh zen

3 Tâ çend dil-şikesti vü h'ün-ı ciger horî
Derkeş piyâle vü şikenî berkülâh zen

4 'Işķam tevan keşîd ziher mû zebâneyi
Dâmen berâteşem tu hemin gâh gâh zen

5 H'ayrâniyân-ı 'ışķ ziâşüb fârigend
Ezh'vîş refterâ nebuved bâk râh-zen

6 Murg-ı remîdeem kafesî çend şikenem
Dâm-ı merâ Nedîm beşad intibâh zen

XII

...--/...--/...--/...--

1 Dil-i şad pâre beşad dâğ hem-âgüş mekun
Ey perî va'fe-yi teşrîf ferâmüş mekun

2 Âftâbî vü cihan muntazır-ı dîdârend
BeHudâ in ruḥ-ı tâbende berû pûş mekun

3 Sîne her çend ki tengest derû can gunced
H'âne tengest b'ügüyend eger güş mekun

4 Nevbenev ezmey-i gül-reng beruḥ gül b'ügüşây
Bülbül-ı zâr-ı h'od ezzemzeme h'amüş mekun

5 Tâ giriftâr-ı h'od ezyâd-ı nigâheş nereved
Çeşm-i mestâne bedan mertebe medhüş mekun

6 Yek şeker-ḥand u merâ in ķadr ezzehr-i firâķ
Bîser u bîdil ü bîḥâķat u bîhüş mekun

7 Berser-i râh Nedîmâ dil ü can h'vâhed baht
Ey perî va'fe-yi teşrîf ferâmüş mekun

düşbed

XIII

. - . - / . - . - / . - . - / . - . -

- 1 Biyâ becilve cihanrâ harâb-ı kâmet kun
Kad-i çü serv elif sine-yi kıyâmet kun
- 2 Bücüy nâm-ı nikû kemter ez'akîk neî
Güşâde cebhe şev ü âb-ı rû himâyet kun
- 3 Hâdeng bânigeh-i kec resed bemenzilgâh
Zamâne ger nigered kec tu istiķâmet kun
- 4 Pey-i nigâh bireftî vü sũhtî ey dil
Neguftemet ki zidevreş bubîn ü râhat kun³³
- 5 Ne şebnemest dil-i ğonce âb şud bülbül
Ezîn terâne-yi hũnîn demî ferâgat kun
- 6 Turâ henüz Nedîm İn qadr humâr kemest
Turâ ki guft ki bîyâr tarh-ı 'işret kun

XIV

- . - - / - . - - / - . - - / - . - -

- 1 Bâkad-i mevzun çî şũh-ı dil-firîb uftâdeyî
Tıfl-ı mışrâ'î vü derküy-ı tabî'at-zâdeyî
- 2 Mevsim-i tıflî guzeşt u tu seret kerdem henüz
Büserâ rû-dâde vu âġüşrâ bu'gşâdeyî
- 3 Derçünin vaķtı ki gül sâġar beyâdet mîkeşed
Her dem ezġayret çirâ sâġar zikef bi'nhâdeyî
- 4 Bârekellah k'ezruh-ı pür-şerm u ezetvâr-ı nerm
Berser-i pâkan gülî derbezm-i rindan bâdeyî
- 5 Ezheme 'âlem merâ kâfîst ba'dez câm-ı mey
Dâmen-i deştî leb-i kiştî vü rüy-ı sâdeyî
- 6 Feyz-i âġâhî zimey cüyed Felâţun hem Nedîm
Tû meger mestî ki dâmân-ı hum ezkef dâdeyî

³³ Bu beyit Gölpinarlı neşrinde yoktur.

Rubâ'iyât

1³⁴ Ahreb
Ey h'vâce zidil girih guşüden bāyed
V'in āyinerā besī zidüden bāyed
Hāmuş binişin ziguft u gü n'āyed kār
Guften sehlest āzmüden bāyed

2 Ahreb
În rāz ki ehl-i dil hemî mîgüyend
V'ender talebeş girivhā mîpüyend
Ānān ki zişafha-yı kitābeş talebend
Ezdāg-ı peleng büy-ı gül mîcüyend

3 Ahreb
Guftend besī vü guftenî hem bisyār
Āmmā ki henüz beste end in ser-kār
Hālest hemîn bes u digeş naqş u firîb
İşkest hemîn bes u digeş h'vāb u hūmār

4³⁵ Ahreb
Gāhî ki şevem bebezem ey nūr-ı başar
V'ān āyine-yi mürevvak āyed benazar
Bergîr piyālei vü āvāz bidih
Bîçāre Nedîm-i zār bi'nger biniger

5³⁶ Ahreb
Sākî sākî emān emān bāz ā bāz
Pür kun kadehî ezān mey-i sîne-güdāz
V'ey muṭrîb-ı şeng laḫzāi behr-i Hudāy
Ṭanbūr bihil zidest u ḫāṭır bünüvāz

6³⁷ Ahreb
Ey sākî-yi gül-rüy u sehî-serv u tınāz
Pür kun kadehî ezān mey-i sîne-güdāz
V'ey muṭrîb-ı hoş-lehce demî behr-i Hudāy
Ṭanbūr binih zidest u ḫāṭır bünüvāz

7³⁸ Ahreb
Efsūs u dirîg ādemî-zād dirîg
Ber'umr-i 'azîz refte berbād dirîg
Āḫır çü çerāg kuşte mîh'āhed şud

³⁴ 1 b v'in: in (Gölpınarlı)

³⁵ Bu rubâî Halîl Nihâd neşrinde 12. sıradadır.

³⁶ Bu rubâî Halîl Nihâd neşrinde 4. sıradadır.

³⁷ 5 numaralı rubâî ile benzerlik gösteren bu şiir, Halîl Nihâd neşrinde 15. sırada bulunmaktadır. Halîl Nihâd, dipnotta bu rubâî için "bundan evvelki sahîfede münderic olan dördüncü rubâî'nin heman aynıdır" demektedir. Gölpınarlı da muhtemelen aynı kaygıdan hareketle bu şiire yer vermemiştir. Kâfiye düzenine göre 5 numaraya aldık.

³⁸ Bu rubâî Gölpınarlı neşrinde 6. sıradadır.

İn çihre-yi surh u kadd-i şimşad dirîğ

8³⁹ Ahreb
Yek dest begird-i cām-ı firūzî-reng
Yek dest-i diğer bedest-i maḥbūb-ı Fireng
Hîn būs u kenār u hān sūrūd u āheng
Çi şabr u şekīb-i dil çi nām u vech-i neng

9⁴⁰ Ahreb
Dermeykede-yi muğān ne mey mīnūšem
Nī muğ-beçe-yi keşīd derāğūšem
Z'īn bīş çi müşkilī ki merdūm īncā
Meşreb buḥorend u men riyā bu'frūšem

10⁴¹ Ahreb
Tā çend ḥarīf-i cām-ı gül-reng neyem
Nezzāre biyār u gūş berçeng neyem
İnşāf bideh zemāne inşāf bideh
İn dil ne ziāhenest u ḥod seng neyem

11⁴² Ahreb
Çün sīne-yi nāy pūr-ḥurūş āmedeem
Hemçün ḥum-ı mey tamām cūş āmedeem
Billāh çi ḥoş āmedem ki dermeclis-i mey
Hem-pāy-ı şadāy-ı nūş nūş āmedeem

12⁴³ Ahreb
Cem'ī ki zedend tekye bermülk-i cihān
Ḥordend besī firīb 'umr güzerān
Eknūn becihān nemānd ezişān çizī
Cüz Rüstem u Zāl u Sām behmān u fulān

13⁴⁴ Ahreb
Ezserdi-yi dey ki kes neyāyed bīrūn
Murğ-ı kafes ezkafes neyāyed bīrūn
Çün nağme zened muṭrıb-ı meclis imrūz
Ezgenic-i dehen nefes neyāyed bīrūn

14⁴⁵ Ahreb
Berfest u nigār-ı men neyāyed bīrūn
Ān ḡonce-yi sīm-ten neyāyed bīrūn

³⁹ Bu rubâî Halil Nihâd neşrinde 9. Gölpinarlı neşrinde 7. sıradadır.

⁴⁰ Bu rubâî Halil Nihâd neşrinde 10., Gölpinarlı neşrinde 8. sıradadır.

⁴¹ Bu rubâî Gölpinarlı neşrinde 9. sıradadır.

⁴² Bu rubâî Halil Nihâd neşrinde 13., Gölpinarlı neşrinde sıradadır. 1 nây-ı: ney-i (Halil Nihâd)

⁴³ Bu rubâî Halil Nihâd neşrinde 5., Gölpinarlı neşrinde 11. sıradadır.

⁴⁴ Bu rubâî Halil Nihâd neşrinde dîvânın son sayfasında Fârsî rubâ'iler başlığı ile verilmiştir. Gölpinarlı neşrinde yer almamaktadır.

⁴⁵ Bu rubâî Halil Nihâd neşrinde dîvânın son sayfasında Fârsî rubâ'iler başlığı ile verilmiştir. Gölpinarlı neşrinde yer almamaktadır.

Bāan ki ziḥasret nefes āyed cānem
Ezserdi-yi dey ziten neyāyed bîrûn

15⁴⁶ Ahreb
În bu'l-hevesân ki lâf kerdend āyîn
Ezrâz bugüyend çünānest ü çünîn
Înest ki ezgüne serāyed a'mā
Yā an ki zibāh ḥarf gūyed 'innîn

16⁴⁷ Ahreb
Dîdem nişeste yâr-ı mest derencümenî
Sâgar bekef ü beleb tene tâ tenenî
Guftem ki emân yasaqçı vardur guftâ
Ḥâkeş bedehen yasaqçınıñ anasını

17⁴⁸ Ahreb
Āmed ziderem mest büt-i evbâşî
Bākâse-yi çinî vü sebû-yı kâşî
Guftâ tu kunûn çünān ki men ḥvâhem bāş
Çün men birevem çünān ki ḥvâhî bâşî

Kıt'a ⁴⁹

- . - - / . - . - / . . -

1 Nāgehānem bütî bedest uftād
Şîve-kâr ançünan ki hiç mepurs

⁴⁶ Bu rubâî Halîl Nihâd neşrinde 6., Gölpinarlı neşrinde 12. sıradadır. 3 zibâh: zibâde (Gölpinarlı)

⁴⁷ Bu rubâî Halîl Nihâd neşrinde 8., Gölpinarlı neşrinde 13. sıradadır.

⁴⁸ Bu rubâî Halîl Nihâd neşrinde 16., Gölpinarlı neşrinde 14. sıradadır. Halîl Nihâd bu rubâînin Ömer Hayyâm'dan etkilenilerek söylendiğini ifhamen dipnotta Hayyâm'ın şu rubâîsine yer verir:

Berseng zedem dūş sebû-yı kâşî
Ser-mest budem ki kerdem in evbâşî
Bāmen bezebān-ı ḥāl mîguft sebû

Men çün tu budem tu nîz çün men bâşî (Doktor Bihruz Humâyûn Fer (2002) Rubâiyyât-ı Hakîm Ömer Hayyâm-ı Nişâbüri, s. 36, Rubâî No: 137; <http://www.enel.ucalgary.ca/People/Far/>)

⁴⁹ Bu şiir Gölpinarlı nüshasında *mutâyebe* başlığı ile en sonda verilmiştir. (s. 383-384) Halîl Nihâd neşrinde ise bir hâdisе üzerine Nedîm ile İzzet Alî Paşa arasındaki mülâtefeye dikkat çekilmiş ve şöyle bir not düşülmüştür: “Kitâb-ḥâne-yi ‘umûmiyyede “4057” numero ile muḳayyed olup ‘İzzet ‘Alî Paşa ve ‘Ātıf dîvānlarıyla sāyireyi muḥtevē olan ve şu‘arādan Dervîş ‘Ömer Nüzhet-i Nakşbendînün ḥaḫt-ı destîyle muḥarrer bulunan mecmû‘adan ‘aynen: Şâ‘ir-i suḫan-pîrâ a'nâ Nedîm-i ḥoş-edâ bir şeb-i pür-ḫarabda maḥbûbesiyle hem-bezm-i muvâşalat olduḫda farḫ-ı neşât-ı bâdeden mürâvede-yi yâra yâfte-yi iktidâr olmaduḫın müş‘ir ḥasb-i ḥāl olmaḫ üzere irâd eylediḫi ḡazel-i nâdirdür.”

Halîl Nihâd'ın sözünü ettiği olayla ilgili İzzet Alî Paşa'nın ḡazeli

Ey hoş ol şeb kim bana ‘arz-ı cemâl eylerdi yâr
Bîmecâl idüm ben ibrām-ı vişâl eylerdi yâr (Halîl Nihâd s. 128)

matla'ıyla başlamaktadır. Nedîm'in onu taştîr ettiği şiirin ilk kısmı ise şudur:

Ey hoş ol şeb kim bana ‘arz-ı cemâl eylerdi yâr
Māha kendin çarḫa āḡuşum mişâl eylerdi yâr
Tarḫ için āḡyârı bin ḡanc u delâl eylerdi yâr
Elleri taḡlîde siḫr-i ḫelâl eylerdi yâr
Bîmecâl idüm ben ibrām-ı vişâl eylerdi yâr Musammat 7/1

Bu mutâyebede konu ile ilgili bir başka ipucu Nedîm'in

Huzûr-ı ‘İzzete yüz yirde ‘arz-ı ḫâl itdi
O serv-i dil-keşi dil derkenâr idinceye dek Gazel 62/5

beyttir.

- 2 Bādeī būd dermiyāne-yi bezm
Hoş-güvār ançünan ki hiç mepurs
- 3 Yek du sāgar keşid geşt ruhaş
Lālezār ançünan ki hiç mepurs
- 4 Heme şeb dermiyāne-yi men ü ü
Ser u kār ançünan ki hiç mepurs
- 5 Ü derāgüş u men zisüsti-yi kîr
Şermsār ançünan ki hiç mepurs
- 6 Şubh nāgāh reft u men māndem
Pür-humār ançünan ki hiç mepurs

Nazm / Kıt'a⁵⁰

Baḥāne düstî āyed ki taḫvîm mînuvişest guzāşte behemîrefte bûd u neyāmed

--- / --- / --- / ---

Nenişini çün nāle-yi zencîr beḥāne
Şāyed ki nihem nām-ı tu sevdā-yı revāne

Pāy-ı tu meger ḥāme-yi taḫvîm-nuvişest
Tā çend bigerdî tu çünîn ḥāne beḥāne

Dermenzil-i mā bāz biyā ezpey-i îñ 'uzr
Tā bātu çerāgî bufurüzîm şebāne

Müfred

--- / --- / --- / ---

Şehr-i İstanbul derher gūşe şad meh-pāreyî
Māl-ı Qārûn bāyed u muhr ziāhen-pāreyî

KAYNAKLAR

Bilkan, Ali Fuat; *Sâib-i Tebrîzî'den Hikmet Damlaları*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003.

Coşkun, Menderes; *Klâsik Türk Şiirinde Edebî Tenkit*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

Doktor Bihrûz Humâyûn Fer; *Rubâiyyât-ı Hakîm Ömer Hayyâm Nişâbûrî*, 2002, (<http://www.enel.ucalgary.ca/People/Far/>).

Erdem, Sadık; *Râmiz ve Âdâb-ı Zürefâsı (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994.

Gölpınarlı, Abdülbaki; *Nedîm Dîvânı*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2004.

⁵⁰ Bu manzume metinde Kıt'a başlığı ile verilmiştir.

- Halîl Nihâd; *Dîvân-ı Nedîm*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1338-1340.
- İnce, Adnan; *Tezkiretü's-Şu'arâ-Sâlim Efendi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2005.
- Hâce Şemseddîn Muhammed Hâfız-ı Şîrâzî; *Dîvân* (Haz: Muhammed-i Kazvîni-Kâsım-ı Ganî), İntişârât-ı Nesîm-i Hayât, Kum 1379.
- Kılıç, Atabey; *Mirzâ-zâde Ahmed Neylî ve Dîvânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.
- Kutkan, Şevket; *Nedîm Dîvânı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- Macit, Muhsin; "Nedîm Dîvânı (İnceleme-Tenkidli Metin)", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1994.
- Macit, Muhsin; *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- Macit, Muhsin; *Nedîm (Hayatı, Eserleri ve Sanatı)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- Macit, Muhsin; *Nedîm Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, E-Kitap, 2012.
- Mazıoğlu, Hasibe; *Nedîm'in Dîvân Şiirine Getirdiği Yenilik*, Akçağ Yayınları, Ankara 1992.
- Şemseddîn Sâmî; *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.

dübed